

LOÏC BOIZOU

Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslinių tyrimų kryptys: kompiuterinė lingvistika,
lyginamoji lingvistika, tekstynų lingvistika.

JOLANTA KOVALEVSKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslinių tyrimų kryptys: tekstynų lingvistika,
frazeologija, leksikologija ir leksikografija.

ERIKA RIMKUTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslinių tyrimų kryptys: tekstynų lingvistika,
kompiuterinė lingvistika, automatinė morfologinė ir sintaksinė
analizė, kalbos kultūra, morfemika, pastovieji junginiai.

LIETUVIŲ KALBOS DVIŽODŽIŲ PASTOVIŲJŲ JUNGINIŲ GRAMATINĖS KATEGORIJOS

Grammatical Categories of Lithuanian
Two-word Multi-word Expressions

ANOTACIJA

Šiame straipsnyje analizuojami dvižodžiai pastovieji junginiai, kurie pateikti dviem ir daugiau formų *Lietuvių kalbos daiktavardinių frazių žodyne*. Aptariami šių junginių, laikytinų tipiškomis kolokacijomis, gramatinių formų vartosenos ypatumai. Tyrimo tikslas – išsamiai išanalizuoti dvižodžių junginių gramatines kategorijas, didžiausią dėmesį skiriant linksniams; aprašyti, kaip koreliuoja linksniai ir jais išreiškiami sintaksiniai ryšiai. Straipsnyje pateikta statistinių duomenų apie veiksmažodžių ir vardažodžių gramatinių kategorijų pasiskirstymą, jie palyginti su gramatinių formų vartoseną rašytinės ir sakytinės lietuvių kalbos tekstuose.

ESMINIAI ŽODŽIAI: lietuvių kalba, pastovieji junginiai, gramatinės kategorijos, *Lietuvių kalbos daiktavardinių frazių žodynas*.

ANNOTATION

This study focuses on two-word MWEs expressed by several grammatical forms in the *Dictionary of Lithuanian Nominal Phrases*. We analyse the distribution of grammatical categories in the two-word MWEs, which are mainly understood as typical collocations. The study aims to provide a detailed documentation of the usage of grammatical categories, with a specific emphasis on the case category, in order to show the correlations between each case and a particular syntactic function. The paper contributes to the description of grammatical features of Lithuanian MWEs by providing the quantitative distribution data of verbal and nominal categories, which are then contrasted with the usage of the same categories in written and spoken Lithuanian corpora.

KEYWORDS: Lithuanian language, multi-word expressions, grammatical categories, *Dictionary of Lithuanian Nominal Phrases*.

1. ĮVADAS

Lietuvių kalbos pastovieji junginiai (toliau PJ) tirti nemažai: apsiribojus tik tais tyrimais, kuriuose analizuojama įvairaus tipo PJ sandara, gramatika, būtų galima paminėti Justinos Bagdonaitės (2010), Agnės Bielinškienės (2010), Giedrės Jarašiūnaitės (2004), Jolantos Kovalevskaitės ir Erikos Rimkutės (2010), Rūtos Marcinkevičienės ir Ginarės Grigonytės (2005) ir kt. darbus. Šiuo straipsniu tęsiamas ciklas apie *Lietuvių kalbos daiktavardinių frazių žodyno* (toliau LKDFŽ arba žodynas¹) vardažodinių dvižodžių pastoviųjų junginių gramatiką: šio darbo autoriai yra aptarę sunkumus, su kuriais susidurta norint automatiškai nustatyti LKDFŽ pateikiamų pastoviųjų junginių antraštines formas (Boizou ir kt. 2015a), aprašę LKDFŽ dvižodžių PJ morfologines ir sintaksines ypatybes (Boizou ir kt. 2015b), yra analizuota LKDFŽ viena forma pateiktų dvižodžių PJ gramatika ir semantika (Rimkutė ir kt. 2015).

Šiame straipsnyje analizuojami dvižodžiai junginiai, kurie LKDFŽ pateikti dviem ir daugiau formų, nepapildyti ir nesutrumpinti, iš viso 19 816 junginių. Tarp jų daugiausia junginių iš dviejų daiktavardžių (pvz.: *dauguma gyventojų, daugumos gyventojų; aukso amžiumi, aukso amžius, aukso amžių; Baltijos*

¹ LKDFŽ yra pirmasis lietuvių kalbos PJ žodynas, sudarytas tekstyno pagrindu. Jį sudaro dažnai kartu vartojami prasmingi ir gramatiškai taisyklingi junginiai bei frazės, kuriose yra bent vienas daiktavardis (plačiau apie LKDFŽ ir jo sudarymo principus žr. Marcinkevičienė 2010; Rimkutė ir kt. 2012; Boizou ir kt. 2015b).

kelias, Baltijos kelią, Baltijos kelyje), taip pat junginiuose, sudarytuose iš būdvardžio ir daiktavardžio (*rimta problema, rimtų problemų; gryni pinigai, grynieji pinigai*), veiksmažodžio ir daiktavardžio (*atveria kelią, atvėrė kelią; priimant sprendimą, priims sprendimą*). Ankstesniame tyrime (Boizou ir kt. 2015b) šie dvižodžiai junginiai, remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (1996), suklasifikuoti į tokias grupes: 1) tarpusavio sąsajos ryšio: a) objektinius (sudaro 0,08 proc. visų junginių), b) subjektinius (0,33 proc.); 2) sujungiamuosius (0,16 proc.); 3) prijungiamojo ryšio: a) objektinius (3,42 proc.), b) subjektinius (0,16 proc.), c) aplinkybinius (0,30 proc.) ir d) požymio (95,55 proc.)².

Šiame tyrime didžiausias dėmesys skiriamas LKDFŽ dvižodžiuose junginiuose (juos galima laikyti tipiškais kolokacijomis) išryškėjusiems gramatinių formų vartosenos ypatumams. Straipsnyje pateikta statistinių duomenų apie visų veiksmažodžių ir vardažodžių gramatinių kategorijų pasiskirstymą, parodyta, kaip tam tikra gramatinė kategorija vartojama sintaksiniam ryšiams sudaryti. Didžiausias dėmesys skirtas linksniams; aptarta, kaip koreliuoja linksniai ir jais reiškiami sintaksiniai ryšiai.

LKDFŽ pateiktų dvižodžių PJ kalbos dalių ir linksnių pasiskirstymas palygintas su sakininės ir rašytinės kalbos duomenimis remiantis šių dviejų kalbos atmainų tekstynais, o kitų gramatinių kategorijų – su rašytine kalba, nes nerasta duomenų apie visų gramatinių kategorijų pasiskirstymą sakininėje kalboje. Rašytinei kalbai reprezentuoti pasirinktas 1 mln. žodžių morfologiškai anotuotas lietuvių kalbos tekstynas (žr. Rimkutė 2006, toliau vadinama tekstynu), sakininei kalbai – *Sakininės lietuvių kalbos tekstynas* (Dabašinskienė 2009). Tikimasi, kad PJ gramatinių kategorijų pasiskirstymo palyginimas rašytinėje bei sakininėje kalboje padės nustatyti, kas būdinga iš PJ sudarytai sustabarėjusiai kalbai (an. *formulaic language*, žr. Wray 2002); kiek sustabarėjusioje kalboje atsispindi lietuvių kalbos gramatiniai dėsniumai, kokių skirtumų ir panašumų galima pastebėti.

2. KALBOS DALIŲ IR GRAMATINIŲ KATEGORIJŲ PASISKIRSTYMAS

1 lentelėje aiškiai matyti, kad tarp analizuotų dvižodžių PJ iš LKDFŽ vyrauja daiktavardžiai – tokias kalbos dalių proporcijas lemia tai, kad į žodyną

² Kiti autoriai, pavyzdžiui, Vitas Labutis (1998), laikosi kiek kitokios klasifikacijos: šiame darbe prijungiamojo ryšio požymio junginius atitinka V. Labučio atributiniai junginiai, o tarpusavio sąsajos ryšio objektinius – predikatyvų (Labutis 1998: 90–94).

įtraukti tik tie junginiai, kuriuose yra bent vienas daiktavardis (bet jis nebūtinai yra pagrindinis junginio dėmuo)³. Taigi analizuojant dvižodžius PJ nebuvo galima tikėtis kitokių rezultatų ir jie visai nepanašūs į rašytinės bei sakytinės kalbos duomenis – rašytinės kalbos tekстыne daiktavardžiai sudaro apie 39 proc. (Rimkutė 2006: 27), sakytinės kalbos tekстыne – 16,2 proc. (Dabašinskienė 2009: 9).

Dėl didelio daiktavardžių skaičiaus tarp analizuotų PJ gausu ir būdvardžių (nes jie derinami su daiktavardžiais) – jų yra du kartus daugiau nei tekstynuose (rašytinės kalbos tekстыne 7,33 proc., sakytinės kalbos tekстыne – 2,8 proc.). Kitų kalbos dalių pasiskirstymas taip pat neatitinka rašytinės ir sakytinės kalbos duomenų, plg. veiksmažodžių – 20,5 / 22,8⁴ proc., skaitvardžių – 0,96 / 1,9 proc., įvardžių – 8,7 / 16,9 proc.

Iš pagrindinių kalbos dalių gana smarkiai skiriasi veiksmažodžių skaičius, nes tyrimo medžiagoje labai nedaug veiksmažodinių junginių. Nors, kaip nustatyta straipsnyje (Boizou ir kt. 2015b: 121), modelis veiksmažodis + daiktavardis sudaro 9,99 proc., bet pagal dažnumą jis vis tiek labai atitrūkęs nuo dviejų dažniausių modelių – daiktavardis + daiktavardis (49,07 proc.) ir būdvardis + daiktavardis (32,2 proc.).

1 LENTELĖ. Kalbos dalių pasiskirstymas

Kalbos dalis	Sk.	Proc.
Daiktavardžiai	29559	74,55
Būdvardžiai	6388	16,11
Veiksmažodžiai	2061	5,20
Skaitvardžiai	738	1,86
Įvardžiai	640	1,61
Nekaitomosios kalbos dalys	31	0,08
Trumpiniai	234	0,59
Iš viso	39651	100,00

Iš nekaitomųjų kalbos dalių dvižodžiuose PJ rasta tikrieveiksmių, prielinksnių ir dalelyčių. Prieveiksmių, kaip ir būdvardžių, PJ greičiausiai būtų

³ Ankstesniame tyrime (Boizou ir kt. 2015b: 123) nustatyta, kad pagal pagrindinį dėmuo junginiai pasiskirsto taip: daiktavardiniai – 96,4 proc., veiksmažodiniai – 3,59 proc., būdvardiniai – 0,02 proc.

⁴ Pirmieji skaitmenys rodo, kiek tam tikros kalbos dalies rasta rašytinės kalbos tekстыne, o po pasivirojo brūkšnio pateikti skaitmenys – kiek pavartota sakytinės kalbos tekстыne.

galima tikėtis daugiau, jeigu tyrimo medžiagoje būtų buvęrieveiksmis + būdvardis,rieveiksmis + veiksmažodis modelio junginių. Prielinksniai ir dalelytės daugiausia vartojamos samplaikiniuose ar neaiškius sintaksinius ryšius sudarančiuose junginiuose (jie šiame straipsnyje išsamiau neaptarti). Prielinksniai,rieveiksmiai ir dalelytės dvižodžiuose PJ sudaro 0,08 proc., rašytinės kalbos tekstyne – daugiau nei 13 proc.; dar didesnę dalį – 26,4 proc. – sudaro sakytinės kalbos tekstyne. Dvižodžiuose PJ labai nedaug nekaitomųjų kalbos dalių, nes tai lemia kalbos dalių jungimosi polinkiai: prasminguose dvižodžiuose junginiuose, kuriuose vienas dėmuo daiktavardis, kitas dėmuo dažniausiai gali būti tik vardažodis arba veiksmažodis.

Tekstyne beveik 2 proc. sudaro prie kalbos dalių priskirti trumpiniai (santrumpos ir sutrumpinimai), analizuotuose junginiuose jų tik 0,59 proc., vis dėlto šie leksikos vienetai užima gana nemažą dalį tarp kitų kalbos dalių. Tai galima paaiškinti tuo, kad įvairius sintaksinius ryšius sudarančiuose junginiuose galima rasti trumpinių, pvz.: *ŽIV nešiotojų, ES šalys, narystė NATO, B limfocitai, C grupė*. Jie dažniausiai vartoti kaip pažyminiai.

Paanalizavus, kokia kalbos dalių įvairovė išryškėja skirtinguose sintaksiniuose ryšiuose (taip pat žr. Boizou ir kt. 2015b), galima daryti tokius apibendrinimus: tik daiktavardžiai pavartoti sujungiamojo ryšio junginiuose, tik daiktavardžiai ir veiksmažodžiai – tarpusavio sąsajos subjektiniuose ir objektiniuose, taip pat prijungiamojo ryšio subjektiniuose junginiuose. Didesnė kalbos dalių įvairovė pastebėta tarp prijungiamojo ryšio aplinkybinių junginių: juose be daiktavardžių ir veiksmažodžių dar rastarieveiksmių ir trumpinių; prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose daugiausia daiktavardžių ir veiksmažodžių, bet pavartota ir būdvardžių, skaitvardžių bei įvardžių. Visos 1 lentelėje pateiktos kalbos dalys (išskyrus nekaitomasias) rastos prijungiamojo ryšio požymio junginiuose, šio tipo junginiuose dominuoja daiktavardžiai.

Tai, kad analizuotų dvižodžių PJ kalbos dalių pasiskirstymas neatitinka rašytinės ir sakytinės lietuvių kalbos vartosenos dėsnų, lemia gana skirtingus gramatinių kategorijų pasiskirstymo rezultatus (lyginant su tekstynų duomenimis). Vis dėlto kai kuriais atvejais (ypač linksnių) matyti labai panaši vartoseną (plačiau žr. 2.1 ir 2.2 poskyrius).

2.1. Veiksmažodžių formos

2.1.1. Asmenuojamųjų ir neasmenuojamųjų formų pasiskirstymas

Į analizuotus dvižodžius junginius įeina 379 asmenuojamosios formos ir 280 neasmenuojamųjų. Atkreipiame dėmesį, kad prie neasmenuojamųjų

veiksmažodžių neįskaičiuoti dalyviai: dažniausiai dalyviai vartojami kaip derinamieji žodžiai, todėl jie priskaičiuoti prie būdvardžių.⁵

Iš **neasmenuojamų formų** daugiausia rasta bendračių (žr. 2 lentelę), rečiausiai vartojami pusdalyviai. Palyginus su rašytinės kalbos tekstynu, matyti panaši vartoseną: tekстыne bendratys vartojamos dažniausiai (jei neskaičiuojami dalyviai) ir sudaro 76,73 proc., antri pagal dažnumą padalyviai – sudaro 14,61 proc., treči – pusdalyviai – 8,56 proc. Daug didesnę padalyvių procentą tarp analizuotų žodyno junginių nei tekстыne galima paaiškinti tuo, kad ši gramatinė forma vartojama įvairiuose junginiuose: prijungiamojo ryšio subjekciniuose, objektiniuose, aplinkybiniuose. Galima daryti prielaidą, kad retesnė pusdalyvių vartoseną nulemta to, kad LKDFŽ vienas dėmuo turi būti daiktavardis (nes toks taikytas PJ atrankos principas), taigi pateko tik tie pusdalyviai, kurie dažniausiai valdo daiktavardžius (pvz.: *gulėdamas lovoje, turėdami tikslą, duodamas interviu*), bet nepateko tie, kurie prisijungia prieveiksnius – o tokie junginiai lietuvių kalboje gana dažni (pvz.: *greitai bėgdamas, sunkiai nešdami*).

2 LENTELĖ. Neasmenuojamųjų formų pasiskirstymas

Forma	Sk.	Proc.
bendratys	196	70,0
padalyviai	71	25,4
pusdalyviai	13	4,6
Iš viso	280	100,0

Daugiausia bendračių (189) pavartota prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose, pvz.: *gauti pinigų, prisiimti įsipareigojimus*. Šio tipo junginiuose dažniausiai pavartoti ir padalyviai (38 atvejai), pvz.: *baigus studijas, padarius nusikaltimą*. Tik keliomis formomis rečiau (rasti 32 atvejai) padalyviai vartojami prijungiamojo ryšio subjekciniuose junginiuose, pvz.: *laikui bėgant, įvykus avarijai*. Pusdalyviai taip pat dažnesni objektiniuose junginiuose, pvz.: *duodamas interviu, turėdami tikslą*. Apie tai, su kokiais linksniais vartojamos veiksmažodžių formos, žr. 2.2.1 poskyrį.

Toliau aprašomos **asmenuojamosios formos** ir pateikiama statistinių duomenų apie veiksmažodžiams būdingų gramatinių kategorijų pasiskirstymą.

⁵ Suprantama, kad dalyviai gali būti pavartoti ne tik kaip derinamieji pažyminiai, bet ir kaip valdantieji žodžiai, pvz.: *ištiktas šoko, sukandęs dantis*. Tokius dalyvius priskirti prie būdvardžių nėra tikslu, bet tokios vartosenos atvejų gana nedaug, todėl rezultatams neturi didelės įtakos.

2.1.2. Laiko kategorija

3 lentelėje pateikti tik asmenuojamųjų formų laikai, padalyvių ir dalyvių laikai čia neįskaičiuoti. Šiuos duomenis galima palyginti su morfologiškai anotuoto teksto duomenimis (žr. Rimkutė 2006: 35). Išryškėja vienas svarbus skirtumas: tarp analizuotų dvižodžių PJ iš LKDFŽ dominuoja būtasis kartinis laikas (beveik 53 proc.), o minėtame tekste panašią procentinę dalį (52,5 proc.) sudaro esamasis laikas. Antri pagal dažnumą laikai pasiskirsto taip: dvižodžiuose PJ – esamasis (40,85 proc.), tekste – būtasis kartinis (37,8 proc.). Būsimasis laikas daug retesnis: dvižodžiuose PJ 6,2 proc., tekste – 7,9 proc. Pats rečiausias – būtasis dažninis laikas, jis tekste sudaro 2,7 proc., o dvižodžiuose PJ – mažiau nei procentą.

3 LENTELĖ. Laikų pasiskirstymas

Laikas	Sk.	Proc.
būtasis kartinis	190	51,9
esamasis	153	41,8
būsimasis	22	6,0
būtasis dažninis	1	0,3
Iš viso	366	100,0

2.1.3. Nuosakos kategorija

LKDFŽ pavartotų dvižodžių PJ veiksmažodžių formų nuosakų (žr. 4 lentelę) pasiskirstymas atitinka dabartinės rašytinės lietuvių kalbos dėsninumus – daugiau nei 96 proc. sudaro tiesioginės nuosakos formos (plg. morfologiškai anotuotame tekste sudaro 91,5 proc. (Rimkutė 2006: 35). Daugiausia (290) šios nuosakos formų rasta prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose, pvz.: *turėjo įtakos, šventė Eucharistiją*. 63 tiesioginės nuosakos formos pavartotos tarpusavio sąsajos subjektiniuose junginiuose: *atėjo metas, skambėjo muzika*. Tiek tariamosios, tiek liepiamosios nuosakos formos pavartotos prijungiamojo ryšio objektiniuose, aplinkybiniuose (pvz.: *sudarytų sąlygas, atidėkite rytdienai*) ir tarpusavio sąsajos subjektiniuose bei objektiniuose junginiuose (pvz.: *atsirastų galimybė, būk žmogus*).

4 LENTELĖ. Nuosakų pasiskirstymas

Nuosaka	Sk.	Proc.
tiesioginė	366	96,6
liepiamoji	7	1,8
tariamoji	6	1,6
Iš viso	379	100,0

2.1.4. Skaičiaus ir asmens kategorijos

Kaip minėta anksčiau (taip pat žr. 4 lentelę), daugiausia tiesioginės nuosakos formų rasta prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose, taigi čia daugiausia rasta ir asmenų formų. 5 lentelėje akivaizdžiai matyti, kad vyrauja trečiasis asmuo – ši tendencija būdinga ir morfologiškai anotuotame tekстыne, čia trečiasis asmuo sudaro 81,3 proc. (Rimkutė 2006: 35). 286 trečiojo asmens atvejai rasti prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose, pvz.: *plauna indus, purto galvą*. 62 atvejai nustatyti tarpusavio sąsajos subjektiniuose junginiuose, pvz.: *pasitaike proga, konferencija vyks*. 11 trečiojo asmens formų rasta prijungiamojo ryšio aplinkybiniuose junginiuose, pvz.: *dalyvaus rinkimuose, laikė rankose*.

5 LENTELĖ. Skaičiaus ir asmens pasiskirstymas

Skaičius ir asmuo	Sk.	Proc.
3 asm.	359	94,7
vns. 1 asm.	8	2,1
dgs. 1 asm.	5	1,3
dgs. 2 asm.	5	1,3
vns. 2 asm.	2	0,5
Iš viso	379	100,0

7 vienaskaitos pirmojo asmens atvejai rasti prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose, pvz.: *turėjau progos, skaičiau paskaitą*. Vienaskaitos antrasis asmuo vartojamas rečiausiai, abu atvejai rasti tarpusavio sąsajos objektiniuose junginiuose: *būk vyras, būk žmogus*. Daugiskaitos pirmasis asmuo dažnesnis prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose, pvz.: *turime galimybę, atkreipiame dėmesį*. Visi daugiskaitos antrojo asmens pavartojimo atvejai rasti prijungiamuosiuose objektiniuose junginiuose, pvz.: *paspauskite mygtuką, nepraleiskite*

progos. Kaip matyti iš pavyzdžių, tarp vienaskaitos ir daugiskaitos antrojo asmens dominuoja liepiamosios nuosakos formos.

Sangražinių ir nesangražinių formų pasiskirstymas LKDFŽ dvižodžiuose PJ atitinka bendrus rašytinės kalbos dėsningumus: žodyne sangražinės formos sudaro 10,6 proc., tekstyne – 12,3 proc.; nesangražinių formų tiek žodyne, tiek tekstyne daugiausia – atitinkamai 89,4 ir 87,7 proc.⁶

Apibendrinant 2.1.1 poskyryje pateiktus duomenis, galima teigti, kad veiksmažodžių gramatinių formų vartoseną iš esmės atitinka lietuvių kalbos vartosenos dėsningumas. Vis dėlto iš nuosakų ir asmenų kategorijų apžvalgos matyti, kad tas narys, kuris dominuoja, dažniausiai užima didesnę dalį nei tekstyne dažniausiai vartojamos formos (pavyzdžiui, PJ būtasis kartinis laikas). Galima daryti prielaidą, kad šiuos rezultatus lemia tai, jog analizuoti pastovieji junginiai, arba yra pernelyg mažas gramatinių formų skaičius, kad išryškėtų aiškesnė vartoseną.

2.2. Vardažodžių formos

2.2.1. Linksnio kategorija

Toliau aprašyta, kaip pasiskirsto kiekvieno linksnio vartoseną, atsižvelgiant į tai, kokį išreiškia sintaksinį ryšį. Skaičiuojant linksnius neatsižvelgta į kalbos dalį, į giminę, skaičių ir kitus gramatinius požymius (pavyzdžiui, ar daiktavardis yra tikrinis, ar bendrinis, sangražinis ar nesangražinis; ar dalyvis yra įvardžiuotinis, ar neįvardžiuotinis; ar pavartotas nelyginamojo, ar aukštesniojo laipsnio būdvardis ir pan.).

Pirmiausia pateikiame bendrą LKDFŽ dvižodžių keliaformių ir vienaformių PJ linksnių ir rašytinės kalbos tekstyne pavartotų žodžių linksnių dažnumo lentelę.

Nors šiame straipsnyje analizuojami keliomis kaitybinėmis formomis pavartoti dvižodžiai PJ, bet, aptariant linksnių pasiskirstymą, norisi atkreipti dėmesį ir į viena forma pavartotus dvižodžius junginius⁷. Palyginti keliaformių ir vienaformių PJ linksnius įdomu dėl to, kad keliaformių PJ linksnių vartoseną,

⁶ Skaičiuotos visos veiksmažodžių formos, taip pat ir veiksmažodiniai daiktavardžiai.

⁷ Vienaformiais laikomi tokie PJ, kurie LKDFŽ užfiksuoti viena kaitybine forma (plačiau žr. Rimkutė ir kt. 2015). Dalis vienaformių iš tikrųjų yra visiškai sustabarėję ir kaip PJ vartojami viena forma (*dėmesio centre, konkurso keliu*); tokių PJ vienas dėmuo (dažniausiai antrasis) yra sustabarėjęs ir tai lemia viso junginio stabilumą. Dalis vienaformių yra tokie, kurie tik LKDFŽ užfiksuoti viena (paprastai dažniausia) forma, nors vartosenoje gali būti kaitomi, pvz.: *skristi lėktuvu, atrankos rungtynių, Šventajame Rašte*.

tikėtina, bus artimesnė rašytinei kalbai, o vienaformių PJ linksnių vartoseną turėtų skirtis, nes jie atspindi labiau sustabarėjusią kalbą.

6 LENTELĖ. Linksnių pasiskirstymas

Linksnis	Keliaformiai junginiai		Vienaformiai junginiai		Rašytinės kalbos tekstynas	
	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.
Vardininkas	7170	18,66	5103	22,19	95075	26,38
Kilmininkas	19074	49,64	12160	52,89	147308	40,88
Naudininkas	2088	5,43	467	2,03	14664	4,07
Galininkas	5770	15,02	2255	9,81	59432	16,49
Įnagininkas	1719	4,47	1628	7,08	22520	6,25
Vietininkas	2549	6,63	1310	5,70	19346	5,37
Šauksmininkas	49	0,13	63	0,27	1714	0,48
Iliatyvas	3	0,01	6	0,03	286	0,08
Iš viso	38422	100,00	22992	100,00	360345	100,00

Kaip matyti iš 6 lentelės, vienaformių junginių linksnių vartoseną labai nesiskiria nuo keliaformių junginių. Galima paminėti kelis skirtumus: pačių dažniausių linksnių, t. y. vardininko ir kilmininko, tarp vienaformių daugiau nei tarp keliaformių junginių, bet vienaformių junginių galininkas beveik dvigubai retesnis nei keliaformių; daug rečiau naudininkas vartojamas vienaformiuose junginiuose.

Atkreiptinas dėmesys į daug dažnesnę įnagininko vartoseną tarp vienaforma pavartotų junginių. Tai galima paaiškinti tuo, kad antrojo daiktavardinio dėmens įnagininkas dažnai vartojamas kaip polinksnis, t. y. sustabarėjusi forma, pvz.: *audros metu, direktoriaus teigimu, Rusijos atžvilgiu, rangos būdu, konkurso keliu*. Aldona Paulauskienė (1989: 55) teigia, kad tam tikro linksnio prieveiksmėjimas priklauso nuo leksinės daiktavardžio reikšmės. Pavyzdžiui, įnagininkas junginyje *šaukė balsu* linkęs prieveiksmėti, nes šis daiktavardis reiškia ne konkretų daiktą, o abstraktų dalyką. Linksnis virsta prieveiksmiu (arba polinksniu), kai visai išnyksta objekcinė reikšmė, o adverbialinė pasidaro pagrindinė. Tokias sustabarėjusias daiktavardžių formas A. Paulauskienė (1989: 56) vadina neparadigminėmis – tokių formų daug tarp vienaformių dvižodžių PJ.

Daug daugiau tarp vienaformių nei tarp keliaformių junginių šauksmininko atvejų, nes paprastai šauksmininko formos junginiai nėra kaitybinės tam tikro PJ formos (todėl jų palyginti nedaug tarp keliomis formomis pavartotų dvižodžių PJ), o specifiniai leksikos vienetai, atliekantys apibrėžtą komunikacinę funkciją:

kreipimosi, emocinės raiškos, pvz.: *Jūsų didenybe / ekscelencija / eminencija; po-
ne prezidente; Jėzau, Marija; padėk, Dieve; o, siaube*. Rasti keli šauksmininko for-
ma pavartoti junginiai, užfiksuoti kūrinių pavadinimuose, pvz.: *Lietuva brangi;
Lėk, sakalėli; Ave Marija*. Vadinas, rečiau vartojami linksniai (šauksmininkas ir
anksčiau minėtas įnagininkas) įprastesni labiau sustabarėjusiuose junginiuose.

Toliau palyginkime dvižodžių keliaformių PJ (kaip įprastesnių, tipiškesnių)
linksnių pasiskirstymą su daiktavardžių linksnių vartoseną rašytinėje kalbo-
je (žr. 6 lentelę) ir sakytinėje kalboje (remsimės Inetos Dabašinskienės (2009)
pateikta medžiaga iš *Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno*). Kaip teigia I. Dabašins-
kienė (2009: 10), gramatiniai linksniai vartojami dažniau nei semantiniai ir sa-
kytinėje, ir rašytinėje kalboje. Sakytinės ir rašytinės kalbos tekstynuose links-
niai pagal vartojimo dažnumą pasiskirsto į dvi grupes: pagrindinę (vardininkas,
kilmininkas, galininkas) ir periferinę (naudininkas, įnagininkas, vietininkas,
šauksmininkas).

Sakytinės kalbos pagrindinių linksnių pagal dažnumą išsidėstymas yra toks:
vardininkas (vns. V. sudaro 31,6 proc., o dgs. V. – 30 proc.), galininkas (vns. G.
sudaro 26 proc., dgs. G. – 22,8 proc.), kilmininkas (vns. K. sudaro 22,9 proc.,
dgs. K. – 33,5 proc.), o rašytinės kalbos – kilmininkas, vardininkas, galininkas
(žr. Dabašinskienė 2009: 10 ir 7 lentelę). Tarp šių dviejų kalbos atmainų išryš-
kėja, kad daiktavardžio vardininkas yra dažniausias linksnis sakytinėje kalboje,
o rašytinėje kalboje – kilmininkas.

Kaip matyti iš 6 lentelės, pats dažniausias linksnis, sudarantis beveik pusę
visų analizuotų PJ linksnių (49,64 proc.), yra kilmininkas, antras pagal daž-
numą – vardininkas, trečias – galininkas. Lyginant su rašytinės kalbos kil-
mininko dažnumu (40,88 proc.), matyti, kad skaičiai gana panašūs. LKDFŽ
dvižodžių keliaformių PJ linksnių vartoseną artimesnė rašytinei kalbai, o ne
sakytinei; tai nestebina, nes didžiąją dalį *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno*, iš
kurio rinkti duomenys LKDFŽ, sudaro rašytinės kalbos tekstai. Tokią dažną
kilmininko vartoseną tarp dvižodžių LKDFŽ junginių (ir apskritai rašytinėje
kalboje) galima paaiškinti tuo, kad kilmininkas vartojamas kaip nederinamasis
pažyminys. Šį teiginį patvirtins ir toliau pateikti visų linksnių, suklasifikuotų
pagal vartojimą tam tikram sintaksiniam ryšiui reikšti, vartosenos dažnumo
duomenys (žr. 7–12 lenteles).

Gana ryškiai skiriasi vardininko vartoseną dvižodžiuose PJ ir tekстыne: ati-
tinkamai 18,66 ir 26,38 proc. Tai galima paaiškinti tuo, kad tik nedidelė veiks-
nio ir tarinio junginių dalis gali būti laikomi pastoviaisiais, todėl į žodyną pa-
teko gana nedaug vardininko atvejų, dauguma jų pavartoti prijungiamojo ryšio
požymio junginiuose.

Toliau išsamiai aptarta visų linksnių vartoseną: kaip tam tikras linksnis pa-
siskirsto tam tikro sintaksinio ryšio junginiuose, kurioje vietoje – kairėje ar

dešinėje – vartojamas. Pateikiamose lentelėse linksniai pateikti ir toliau tekste aptarti pagal didžiausią pavartojimo atvejų skaičių tam tikro sintaksinio ryšio junginiuose.

2.2.1.1. Vardininkas

Dėl to, kad vardininkas dažnai vartojamas linksnis, ir dėl to, kad **prijungiamąjo ryšio požymio raiškos junginiai** dominuoja tarp visų analizuotų dvižodžių junginių, dažnas vardininko vartojimas nestebina.

7 LENTELĖ. Vardininko pasiskirstymas

Eil. nr.	Sintaksinis ryšys	Kairė, sk. ⁸	Kairė, proc.	Dešinė, sk.	Dešinė, proc.	Iš viso	Dalis tarp visų junginių, proc. ⁹
1	Prijungiamasis: požymis	2159	30,9	4823	69,1	6982	18,7
2	Tarpusavio sąsaja: subjektas	15	23,4	49	76,6	64	100,0
3	Prijungiamasis: objektas	52	98,1	1	1,9	53	6,6
4	Tarpusavio sąsaja: objektas	16	47,1	18	52,6	34	100,0
5	Sujungiamasis	14	50,0	14	50,0	28	37,8
6	Prijungiamasis: aplinkybės	8	88,9	1	11,1	9	11,4
Iš viso		2264		4906		7170	

Kaip matyti iš 7 lentelės, vardininkas dviem trečdaliais atvejų vartojamas dešinėje, pvz.: *administracijos darbuotojai, esperanto kalba*, o kairiuoju dėmeniu eina nederinamasis pažymynys, dažniausiai išreikštas daiktavardžio kilmininku. Tuose junginiuose, kuriuose pavartoti derinamieji pažyminiai, abu žodžiai yra visiškai suderinti, pvz.: *abi komandos, inžineriniai tinklai*. Žinoma, čia gali

⁸ Kairė reiškia kairįjį PJ dėmenį, dešinė – dešinįjį. Linksnių lentelėse procentai skaičiuoti, kokią dalį tam tikrame sintaksiniame ryšyje konkretus linksnis sudaro eidamas kairiuoju ir dešiniuoju nariu.

⁹ Šios ir kitų linksnių lentelių paskutiniame stulpelyje procentais nurodyta, kokią dalį tarp visų tam tikrą sintaksinį ryšį sudarančių analizuotų dvižodžių PJ junginių užima tas linksnis (taip pat žr. 13 lent.).

būti pavartoti ir kiti linksniai (žr. pavyzdžius prie kitų linksnių). Kai kuriuose junginiuose gali keistis tiek pirmo, tiek antro dėmens gramatinės formos, pvz.: *akcizų tarifai, akcizo tarifas*.

Kaip ir buvo tikėtasi, tik vardininkas vartojamas **tarpusavio sąsajos subjektiniuose junginiuose**. Kaip matyti iš 7 lentelės, vardininkas įprastiau vartojamas dešinėje, t. y. įprasta tokių junginių žodžių tvarka – veiksmazodis + daiktavardis, pvz.: *atsitiko nelaimė, lyja lietus*. Vis dėlto yra ir tokių pavyzdžių (jie, tiesa, daug retesni), kai vardininkas vartojamas kairėje: *vaikai auga, saulė šviečia*. Vienuose junginiuose vartojamos nesikeičiančios¹⁰ formos, pvz.: *saulė teka*; kituose keičiasi veiksmazodžio arba daiktavardžio formos, pvz.: *konferencija vyks / vyko, grėisė / gresia pavojus; žmogus / žmonės gyvena, žmogus / žmonės stengiasi*.

Suskaičiavus linksnių pasiskirstymą, nustebino gana dažnas vardininko vartojimas **prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose** – jų rasta 53 (trečias pagal dažnumą junginių tipas). Kaip matyti iš 7 lentelės, čia vardininkas eina kairėje, pvz.: *dauguma gyventojų, daugybė žmonių, devyniolika metų, milijonas litų*. Iš pavyzdžių galima suprasti, kad tai ne visai tipiškai objektiniai junginiai (kokie yra, pavyzdžiui, junginiai su dalyviais: *užvertęs galvą, apgynęs disertaciją*), juos iš dalies būtų galima laikyti būdo (kiekio) aplinkybės pavyzdžiais. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* (1996: 512) nurodyta, kad kiekio reikšmės daiktavardžiai, daiktavardiškieji skaitvardžiai, įvardžiai ir kiekio prievaisiai sudaro objektinius junginius, o jų valdomas kilmininkas vadinamas kiekybės turinio kilmininku. Taigi, remiantis gramatika, anksčiau minėti junginiai ir priskirti prijungiamojo ryšio objektiniams junginiams.

Tik vardininkas vartojamas **tarpusavio sąsajos objektiniuose junginiuose**, kurių beveik dvigubai mažiau nei subjektinių – 34. Dauguma pavyzdžių atitinka modelį daiktavardis + dalyvis, pvz.: *balsavimas pradedamas, sprendimas priimtas*. Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, tiek daiktavardis, tiek dalyvis yra pavartoti vardininko linksniu, daiktavardis gali eiti ir dešinėje, ir kairėje. Tik trijuose junginiuose keičiasi daiktavardžių ir dalyvių skaičius, pvz.: *klausimas sprendžiamas / klausimai sprendžiami; tyrimas atliekamas / tyrimai atliekami*.

Dėl **sujungiamojo ryšio** specifikos abu dėmenys turi būti suderinti linksniu, pvz.: *kairė, dešinė; marksizmas, leninizmas*. Gali keistis daiktavardžių skaičius, pvz.: *vyras, moterys; vyras, moteris* (gali keistis ir linksniai, žr. kitiems linksniam aptarti skirtus poskyrius).

¹⁰ Turima mintyje tai, kad LKDFŽ tam tikras junginys vartojamas tik viena forma arba vienas dėmuo visada vartojamas pastovios formos. Atkreiptinas dėmesys, kad to paties junginio skirtingos formos gali būti priskirtos skirtingiems sintaksiniams ryšiams: pavyzdžiui, *lyja lietus* priskirta tarpusavio sąsajos subjektiniams, o *lyjant lietuvi* – prijungiamojo ryšio subjektiniams junginiams (plačiau žr. Boizou ir kt. 2015b: 126).

Prijungiamojo ryšio aplinkybiniams junginiams vardininkas taip pat nėra itin būdingas – tai rečiausias junginių su vardininku tipas, pvz.: *maždaug pusė, karas Čėėėnijoje, narystė NATO, ambasadorius Lietuvoje / Lietuvai*. Šio tipo junginiuose vardininkas beveik visada vartojamas kairėje.

2.2.1.2. Kilmininkas

Dažniausiai nederinamieji pažyminiai būna išreikšti kilmininko linksniu, todėl visiškai nestebina toks didelis kilmininko atvejų skaičius **prijungiamojo ryšio požymio junginiuose** – beveik 19 tūkst. (50,4 proc. visų PJ) (žr. 8 lentelę). Įprastai nederinamasis pažyminys eina kairėje, šį dėsningumą patvirtina ir LKDFŽ dvižodžiai junginiai, pvz.: *pėščiujų perėja, radijo imtuvai*. Jei abu junginio dėmenys yra kaitomi ir jei tos kaitybinės formos LKDFŽ užfiksuotos kaip to paties junginio formos, tai kilmininkas gali būti ir dešinėje, pvz.: *Radviliškio rajono, žmogaus kūno*.

8 LENTELĖ. Kilmininko pasiskirstymas

Eil. nr.	Sintaksinis ryšys	Kairė, sk.	Kairė, proc.	Dešinė, sk.	Dešinė, proc.	Iš viso	Dalis tarp visų junginių, proc.
1	Prijungiamasis: požymis	12444	66,2	6358	33,8	18802	50,4
2	Prijungiamasis: objektas	41	17,7	191	82,3	232	28,8
3	Sujungiamasis	14	50,0	14	50,0	28	37,8
4	Prijungiamasis: aplinkybės	10	83,3	2	16,7	12	15,2
Iš viso		12509		6565		19074	

8 lentelėje matyti, kad antras pagal dažnumą junginių su kilmininku tipas yra **prijungiamojo ryšio objektiniai junginiai**. Dažniausiai pirmuoju dėmeniu eina įvairios veiksmažodžio formos, pvz.: *skirti pinigų, neliko vietos*, bet nereti ir junginiai, kuriuose kilmininko reikalauja kiekį reiškiantys vardažodžiai, pvz.: *daugelyje valstybių, dešimčiai minučių, penkiolikos metų*. Šiuose junginiuose dominuoja dešinėje vartojamas kilmininkas, kairėje kilmininkas eina tada, kai pirmasis dėmuo yra kiekį reiškiantis vardažodis, pvz.: *daugelio šalių, devyniolikos metų*.

Sujungiamojo ryšio junginių beveik dešimt kartų mažiau nei prijungiamojo ryšio objektinių. Dėl šio ryšio junginių specifikos tiek pirmasis, tiek antrasis dėmuo turi būti išreikšti tuo pačiu linksniu. Galima pateikti tokių pavyzdžių su kilmininku: *mero, valdybos; vaisių, daržovių*.

Keli pavyzdžiai, kai kilmininkas vartojamas **prijungiamojo ryšio aplinkybiniuose junginiuose**: *metų metus, karo Čėčėnijoje*. Kaip matyti iš 8 lentelės, šiuose junginiuose kilmininkas dažniau eina kairėje. Tik dviem atvejais kilmininkas pavartotas dešinėje: *metus laiko, vakar dienos*.

2.2.1.3. Naudininkas

Tiek sakytinėje, tiek rašytinėje kalboje naudininkas yra vienas iš rečiausiai vartojamų linksnių, gana retas jis ir tarp dvižodžių PJ iš LKDFŽ – čia sudaro tik 5,43 proc. visų linksnių (žr. 6 lentelę). Jau minėta, kad šiame žodyne daugiausia **prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginių**, todėl nekeista, kad ir naudininko atvejų daugiausia užfiksuota šiuose junginiuose. Kaip matyti 9 lentelėje, dviem trečdaliais atvejų naudininkas eina dešinėje, pvz.: *skola munitinei, amžinajam gyvenimui*. Jei vartojami junginiai su derinamaisiais pažyminiais, tai tada abu žodžiai yra naudininko formos. Kaip minėta anksčiau, labai dažni junginiai su nederinamaisiais pažyminiais, todėl tai lemia, kad naudininkas kairėje pasitaiko rečiau nei dešinėje.

9 LENTELĖ. Naudininko pasiskirstymas

Eil. nr.	Sintaksinis ryšys	Kairė, sk.	Kairė, proc.	Dešinė, sk.	Dešinė, proc.	Iš viso	Dalis tarp visų junginių, proc.
1	Prijungiamasis: požymis	649	32,7	1337	67,3	1986	5,3
2	Prijungiamasis: objektas	35	58,3	25	41,7	60	7,5
3	Prijungiamasis: subjektas	4	12,5	28	87,5	32	100,0
4	Prijungiamasis: aplinkybės	2	33,3	4	66,7	6	7,6
5	Sujungiamasis	2	50,0	2	50,0	4	5,4
Iš viso		692		1396		2088	

Prijungiamojo ryšio objektiniams junginiams būdinga tai, kad juose naudininkas gali būti ir kairėje, ir dešinėje, nors įprastiau vartoti kairėje, pvz.:

atstovauti valstybei, keletui dienų, projektui finansuoti. Jei naudininkas vartojamas kairėje, tai dažniausiai bus kiekį reiškiantys junginiai, kurių pirmasis dėmuo yra vardažodis (kaip pavyzdyje *keletui dienų*).

Prijungiamojo ryšio subjektiniuose junginiuose naudininkas įprastesnis dešinėje, pvz.: *atėjus pavasariui, lyjant lietui.* Tokie junginiai, kaip *vaikui augant, saulei šviečiant*, kaip galima spręsti iš negausių duomenų, nėra lietuvių kalbai įprastos struktūros subjektiniams santykiams išreikšti.

Rasti tik šeši atvejai, kai naudininku išreikšti **aplinkybiniai junginiai**: *maždaug pusei, narystei ES / NATO, atidėkite rytdienai*, tad negalima daryti išsamesnių apibendrinimų apie naudininko vartoseną šio tipo junginiuose. Tiek pat naudininko rasta ir **sujungiamuosiuose junginiuose**, pvz.: *broliams, seserims; merui, valdybai.*

2.2.1.4. Galininkas

Kaip jau ne kartą minėta, dėl to, kad tarp dvižodžių PJ dominuoja **prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginiai**, pati dažniausia galininko vartoseną būtent šio tipo junginiuose (žr. 10 lentelę), pvz.: *nemažas sumas, Lietuvos visuomenę.* Tai, kad dviem trečdaliais atvejų galininkas eina dešinėje, paaiškintina tuo, jog vyrauja junginiai su nederinamaisiais pažymiminiais, vadinasi, gali būti kaitomas tik antrasis dėmuo, pvz.: *Lietuvos visuomenę / visuomenės / visuomenėi / visuomenė.*

10 LENTELE. Galininko pasiskirstymas

Eil. nr.	Sintaksinis ryšys	Kairė, sk.	Kairė, proc.	Dešinė, sk.	Dešinė, proc.	Iš viso	Dalis tarp visų junginių, proc.
1	Prijungiamasis: požymis	1880	35,3	3442	64,7	5322	14,3
2	Prijungiamasis: objektas	39	9,1	390	90,9	429	53,3
3	Sujungiamasis	5	50,0	5	50,0	10	13,5
4	Prijungiamasis: aplinkybės	3	33,3	6	66,7	9	11,4
Iš viso		1927		3843		5770	

Palyginus visų linksnių vartoseną (žr. 13 lentelę), matyti, kad galininkas – tipiškiausias linksnis **prijungiamojo ryšio objektiniams junginiams** išreikšti (sudaro 53,3 proc. visų šio ryšio PJ). Būtina paminėti, kad daugiau nei 90 proc.

atvejų galininkas eina dešinėje, nes dažniausi šio tipo junginiai yra veiksmažodis + daiktavardis struktūros, pvz.: *užkirsti kelią, turėjo progą*. Kairėje galininkas vartojamas, jei pirmuoju dėmeniu eina kiekį reiškiantis vardažodis, pvz.: *šimtą metų, tūkstantį litų*. Tiesa, rasti keli ne visai tipiški junginiai, kuriuose galininkas pavartotas kairėje: *poveikį aplinkai* (nes valdo daiktavardis), *problemą spręsti* (nes inversinė žodžių tvarka).

Prijungiamojo ryšio aplinkybinių junginių rasti tik 9, o **sujungiamojo ryšio** – 10 pavyzdžių, šiuos junginius iliustruoja tokie pavyzdžiai: *sąskaitas bankuose, vakar rytą* (aplinkybiniai) ir *langus, duris; rankas, kojas* (sujungiamieji).

2.2.1.5. Įnagininkas

Dauguma **prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginių** yra kaitomi, todėl jie pavartoti ir įnagininko forma, pvz.: *teikiamais malonumais, Lenkijos karaliumi*. Minėta, kad vyrauja junginiai su nederinamuoju pažyminiu, todėl įnagininkas dvigubai dažniau būna dešinėje, o ne kairėje (žr. 11 lentelę). Iš pateiktų apibendrintų visų linksnių duomenų (žr. 13 lentelę) matyti, kad įnagininkas (išskyrus šauksmininką) – rečiausias linksnis požymio raiškos junginiams išreikšti, nes šis linksnis sudaro tik 4,5 proc.

11 LENTELE. Įnagininko pasiskirstymas

Eil. nr.	Sintaksinis ryšys	Kairė, sk.	Kairė, proc.	Dešinė, sk.	Dešinė, proc.	Iš viso	Dalis tarp visų junginių, proc.
1	Prijungiamasis: požymis	628	37,2	1060	62,8	1688	4,5
2	Prijungiamasis: objektas	3	10,7	25	89,3	28	3,5
3	Prijungiamasis: aplinkybės	1	33,3	2	66,7	3	3,8
Iš viso		632		1087		1719	

Dėl retos įnagininko vartosenos rasti tik 28 šio linksnio atvejai **prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose**. Dažniausia tokių junginių struktūra – veiksmažodis + daiktavardis, pvz.: *pripažinti kaltais, gūžtelėjo pečiais*. Rasti keli pavyzdžiai, kai įnagininko reikalauja veiksmažodiniai daiktavardžiai, pvz.: *buvimą savimi, pasitikėjimas savimi*. Kairėje įnagininkas vartojamas tik tada, kai eina kiekį reiškiančiuose junginiuose, pvz.: *šimtu procentų*.

Paminėtina, kad tarp **prijungiamojo ryšio aplinkybinių junginių** su įnagininku rastos dvi laiką reiškiančios samplaikos: *mėnesių mėnesiais, metų metais*.

Dar vienas junginys, kuriame įnagininkas pavartotas kairėje, yra *ambasadoriu-
mi Lietuvoje*.

2.2.1.6. Vietininkas

Klasifikuojant duomenis Boizou ir kt. 2015b aprašytam tyrimui, kilo daug klausimų, kur priskirti junginius su vietininku – tokių neaiškumų sukėlė tai, kad analizuoti dvižodžiai junginiai. Jei būtų analizuoti trižodžiai junginiai, turbūt prie daugelio jų būtų pavartoti veiksmažodžiai, iš kurių reikšmių būtų galima tiksliau nustatyti junginio tipą. Klasifikuojant dvižodžius junginius su vietininku, kaip matyti 12 lentelėje, didžioji jų dalis priskirta **prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginiams**, pvz.: *grožio konkursuose, viršutinėje dalyje, universalinėje parduotuvėje*. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad tai vietą reiškiantys junginiai. Taip ir būtų, jei šalia būtų pavartoti veiksmažodžiai, pvz.: *dalyvauti grožio konkursuose, pirkti universalinėje parduotuvėje*. Kita vertus, šie junginiai yra autonomiški, laikytini tipiškėmis kolokacijomis, todėl traktuoti kaip požymį reiškiančių junginių kaitybinės formos. Taigi visos požymį reiškiančių junginių formos (neatsižvelgiant į linksnį) priskirtos minėtam junginių tipui, pvz.: *trečia vieta, trečioje vietoje, trečioji vieta, trečiojoje vietoje, trečios vietos, trečiosios vietos, trečių vietą, trečiųjų vietą, trečiųsias vietas*. Dėl šios priežasties ir junginiai su vietininku pateko tarp prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginių. Kaip matyti iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, vietininkas yra vartojamas ir junginiuose su derinamaisiais, ir su nederinamaisiais pažymiais, šis linksnis dažniau eina dešinėje.

12 LENTELE. Vietininko pasiskirstymas

Eil. nr.	Sintaksinis ryšys	Kairė, sk.	Kairė, proc.	Dešinė, sk.	Dešinė, proc.	Iš viso	Dalis tarp visų junginių, proc.
1	Prijungiamasis: požymis	716	28,6	1786	71,4	2502	6,7
2	Prijungiamasis: aplinkybės	2	5,0	38	95,0	40	50,6
3	Sujungiamasis	2	50,0	2	50,0	4	5,4
4	Prijungiamasis: objektas	3	100,0	0	0,0	3	0,4
Iš viso		723		1826		2549	

Kaip ir buvo galima tikėtis, vietininkas dažniausiai iš visų linksnių vartotas **prijungiamojo ryšio aplinkybiniuose junginiuose** – sudaro 50,6 proc. (žr.

12 ir 13 lenteles). Beveik visais atvejais vietininkas eina dešinėje, jis gali būti valdomas tiek veiksmažodžių, tiek daiktavardžių, pvz.: *gulėdamas lovoje, sąskaitas bankuose, pakimba ore, paliko ramybėje, turėdama galvoje*. Kairėje eina tik dviejose vieno junginio formose: *projekte numatoma / numatyta*.

Tarp analizuotų dvižodžių PJ su vietininku rasti keturi **sujungiamojo ryšio** pavyzdžiai: *Vilniuje, Kaune; Latvijoje, Estijoje*. Kaip matyti iš pavyzdžių, visais atvejais reiškia konkreti vieta.

Rasti tik trys **prijungiamojo ryšio objektiniai junginiai** su vietininku: *daugelyje valstybių, daugelyje šalių, laiške romiečiams*. Kaip rašyta anksčiau, nors šiuos junginius būtų galima laikyti vietos aplinkybės raiška, bet atsižvelgiant į viso junginio (o ne vienos kurios nors jo kaitybinės formos) reikšmę, tokie junginiai priskirti objektiniams.

2.2.1.7. Kiti linksniai

Kadangi šauksmininkas – vienas rečiausiai vartojamų lietuvių kalbos linksnių (plg. rašytinės kalbos tekstyne sudaro 0,48 proc., sakytinės kalbos tekstyne dgs. šauksmininkas sudaro 0,3 proc., o vns. šauksmininkas – 3,3 proc., todėl nestebina ir tai, kad LKDFŽ iš viso rasti tik 49 šio linksnio pavartojimo atvejai. Visi jie rasti prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginiuose, pvz.: *gerbiama-sis pirmininke, mielas skaitytojai, viešpatie dieve, mieli kolegos*. 24 šauksmininko atvejai pavartoti kairėje, o 25 – dešinėje pusėje, vadinasi, beveik visais atvejais šauksmininkas vartojamas junginiuose su derinamaisiais pažymiais.

Rasti trys **iliatyvo** atvejai (jie atskirti nuo vietininko) taip pat prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginiuose, pvz.: *savivaldybės nuosavybėn, valstybės nuosavybėn*.

2.2.1.8. Linksnių vartosenos apibendrinimas

Apibendrinus linksnių (išskyrus šauksmininką ir iliatyvą) vartosenos rezultatus, 13 lentelėje matyti, kurie linksniai dominuoja tam tikro tipo junginiuose. Kaip minėta anksčiau, dėl to, kad tarp dvižodžių LKDFŽ junginių vyrauja prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginiai, statistiniai duomenys apie linksnių vartoseną yra nulemti šio tipo junginių vartosenos, vis dėlto galima daryti išvadas apie linksnių vartoseną ir kitų, nei požymio raiškos, tipų junginiams išreikšti.

13 lentelėje matyti, kad tik vardininkas LKDFŽ dvižodžiuose PJ vartotas **tarpusavio sąsajos tiek subjektiniams, tiek objektiniams junginiams** išreikšti. Tai galima paaiškinti tuo, kad šių tipų junginiai, remiantis DLKG klasifikacija, dažniausiai sudaromi tik su vardininku.

Prijungiamojo ryšio subjektinius junginius sudaro tik naudininkas. Remiantis LKDFŽ dvižodžių PJ duomenimis, galima teigti, kad tipiškiausia

prijungiamųjų subjektinių junginių struktūra yra padalyvis + daiktavardžio naudininkas.

Jei nesilaikytume tradicinės DLKG pateiktos klasifikacijos, tai tarpusavio sąsajos subjektinius ir objektinius, taip pat prijungiamuosius subjektinius junginius galėtume klasifikuoti kartu, ir taip geriau išryškėtų linksniai, kuriais nusakomi subjektiniai santykiai: vardininkas ir naudininkas (su padalyviais). Šiuos tris junginių tipus vienija ir tai, kad juos sudaro tik daiktavardžiai ir veiksmažodžiai.

Aiškiausi yra prijungiamojo ryšio junginiai (išskyrus subjektinius), juose geriausiai matyti linksnių pasiskirstymas. Objektiniuose, aplinkybiniuose ir požymio junginiuose išryškėja vienas dominuojantis linksnis (sudarantis daugiau nei pusę visos vartosenos, atitinkamai galininkas, vietininkas ir kilmininkas).

Prijungiamojo ryšio objektiniuose junginiuose dominuoja galininkas – sudaro daugiau negu 53 proc. Antras pagal dažnumą – kilmininkas (28,8 proc.), trečias – naudininkas (7,5 proc.). Kaip minėta anksčiau, kiek nustebino vardininko vartoseną objektiniuose junginiuose (čia vardininkas sudaro 6,6 proc.), bet tai paaiškintina tuo, kad pavartoti kiekį reiškiantys junginiai. Jei būtų nesilaikoma tradicinės gramatikos požūrio ir kiekį reiškiantys junginiai būtų klasifikuojami kaip aplinkybiniai, tada būtų aiškesnis ir nuoseklesnis objektinių junginių linksnių pasiskirstymas.

Daugiau nei pusę **prijungiamojo ryšio aplinkybinių junginių** sudaryta su vietininku, antras pagal dažnumą eina kilmininkas (15,2 proc.), toliau rikiuojasi vardininkas ir galininkas (abu linksniai sudaro po 11,4 proc.). Kiek stebina vardininko vartoseną aplinkybiniams junginiams sudaryti, bet turbūt dėl mažo junginių skaičiaus (iš viso rasti tik 77 aplinkybiniai junginiai) neatsiskleidžia linksnių vartosenos dėsningumai šio tipo junginiuose.

Aplinkybiniams junginiams dar būdinga ypatybė, kad vienas dėmuo (dažniausiai kairysis) yra kaitomas (keičiasi linksnis arba laikas, skaičius ir asmuo), o kitas dėmuo (tai dažniausiai vietininkas, kartaisrieveiksmis) nesikeičia, pvz.: *atstovybės / atstovybė Lietuvoje; dalyvavo / dalyvauti / dalyvaus rinkimuose; vakar ryte / rytą; maždaug pusė / pusę*. Kitų tipų junginiuose pavartotiems žodžiams būdingas didesnis kaitomumas.

Prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginiuose pavartoti visi linksniai, nes šio tipo junginių rasta daugiausia (sudaroma daugiau nei 95 proc. visų junginių), tad čia galima įžvelgti linksnių vartosenos dėsningumus. Jie patvirtina (ir beveik atkartoja) 6 lentelėje pateiktus duomenis apie dvižodžių keliaformių PJ linksnių pasiskirstymą ir pagal dažnumą linksniai išsirikiuoja taip: kilmininkas – 50,4 proc., vardininkas – 18,7 proc., galininkas – 14,3 proc., vietininkas – 6,7 proc., naudininkas – 5,3 proc. ir įnagininkas – 4,5 proc.

Kaip ne kartą sakyta, kilmininko dominavimą šiuose ir kituose junginiuose lemia tai, kad LKDFŽ dvižodžiai junginiai dažniausiai sudaryti su nederinamaisiais pažyminiais. Kitų linksnių dažnumas patvirtina ankstesniuose tyrimuose aprašytą sakininės ir rašytinės lietuvių kalbos linksnių dažnumą.

Sujungiamąjį ryšį gali išreikšti visi linksniai, tiesa, šio tipo junginiuose nepavartotas įnagininkas, bet tai nereiškia, kad įnagininkui tokia vartoseną negalima. Tiesiog dėl retos įnagininko vartosenos į LKDFŽ nepateko sujungiamojo ryšio dvižodžiai junginiai su šiuo linksniu. Kadangi sujungiamiesiems junginiams nebūdinga specifinė gramatinių formų raiška, čia galima kalbėti tik apie bendruosius linksnių dažnumo dėsningumus (jie labiau atspindi linksnių vartoseną tekstyne, o ne žodyne). Šiuos dėsningumus patvirtina ir 13 lentelėje pateikti duomenys: dažniausias vardininkas, kilmininkas (beveik po 38 proc.) ir galininkas (daugiau nei 13 proc.).

2.2.2. Kitos vardažodžių kategorijos

Šiame poskyryje aptartos giminės, skaičiaus, laipsnio ir apibrėžtumo kategorijos. Skaičiuojant minėtas kategorijas kartais įtrauktos ir kai kurios veiksmažodžių formos. Kaip jau minėta, didžiausią dalį analizuojamų dvižodžių PJ sudaro tie, kurie priskirti prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginiams, todėl šio tipo junginiai iš esmės ir nulemia toliau aptarsimų gramatinių kategorijų pasiskirstymą.

2.2.2.1. Giminės kategorija

Skaičiuojant vardažodžių giminės kategoriją įtraukti ir dalyvių bei pusdalyvių duomenys, nes šios formos analizuotuose dvižodžiuose PJ dažniausiai vartotos kaip derinamieji žodžiai. LKDFŽ dvižodžių junginių giminių pasiskirstymas matyti 14 lentelėje.

14 LENTELĖ. Giminės formų pasiskirstymas

Giminė	Sk.	Proc.
vyriškoji	21039	54,58
moteriškoji	17500	45,4
bevardė	6	0,02
Iš viso	38545	100,00

Vyriškosios giminės formų dažnumas beveik nesiskiria nuo tekstyno duomenų – čia sudaro 57,2 proc., gerokai skiriasi moteriškosios ir bevardės giminii vartoseną – tekstyne jos sudaro atitinkamai 36,6 ir 2,6 proc. (Rimkutė

13 LENTELĖ. Apibendrintas linknių pasiskirstymas (pilku fonu pažymėtas vienintelis arba dažniausiai tam tikrą sintaksinį ryšį sudarantis linksnis)

Eil. nr.	Sintaktinis ryšys / linksnis	V., sk.	V., proc.	K., sk.	K., proc.	N., sk.	N., proc.	G., sk.	G., proc.	Įn., sk.	Įn., proc.	Vt., sk.	Vt., proc.	Iš viso, sk.
1	Tarpusavio sąsaja: subjektas	64	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	64
2	Tarpusavio sąsaja: objektas	34	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	34
3	Prijungiamasis: subjektas	0	0,0	0	0,0	32	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	32
4	Prijungiamasis: objektas	53	6,6	232	28,8	60	7,5	429	53,3	28	3,5	3	0,4	805
5	Prijungiamasis: aplinkybės	9	11,4	12	15,2	6	7,6	9	11,4	3	3,8	40	50,6	79
6	Prijungiamasis: požymis	6982	18,7	18802	50,4	1986	5,3	5322	14,3	1688	4,5	2502	6,7	37282
7	Sujungiamasis	28	37,8	28	37,8	4	5,4	10	13,5	0	0,0	4	5,4	74
Iš viso		7170		19074		2088		5770		1719		2549		38370

2006: 31–32). Šiuos rezultatus lėmė tai, kad tekstyne prie giminės kategorijos įtrauktos ir tos įvardžių bei skaitvardžių formos, kurioms nebūdinga giminės kategorija (pvz.: *kas, mano, aš, dešimt, penkiolika, dvejetas*¹¹) – šios formos sudaro 3,6 proc. Vis dėlto galima teigti, kad dvižodžių PJ giminių pasiskirstymas atitinka rašytinės kalbos šių formų vartosenos dėsningumus.

2.2.2.2. Skaičiaus kategorija

Skaičiuojant vienaskaitos ir daugiskaitos formas, neįtrauktos veiksmažodžių asmenuojamųjų formų skaičiaus formos, nes jos aptartos kartu su asmens kategorija (žr. 5 lentelę), o įskaičiuotos dalyvių ir pusdalyvių formos. LKDFŽ dvižodžių keliaformių PJ du trečdalius sudaro vienaskaitos formos, žr. 15 lentelę.

15 LENTELE. Skaičiaus formų pasiskirstymas

Skaičius	Sk.	Proc.
vienaskaita	25650	66,95
daugiskaita	12665	33,05
Iš viso	38315	100,00

15 lentelėje pateikti skaičiai beveik identiški rašytinės kalbos tekstyno duomenims: šiame šaltinyje vienaskaita sudaro 67,27 proc., o daugiskaita 32,73 proc. (Rimkutė 2006: 32). Kalbant apie daugiskaitą, svarbu pabrėžti, kad dalis PJ vartojami būtent tik daugiskaitos forma, plg. *Jungtinės Tautos, mirties aplinkybės, meteorologinės sąlygos* (Boizou ir kt. 2015a: 46). Tekstyne rasta ir dviskaitos formų, kai kuriems vardažodžiams nebūdingos skaičiaus formos (pvz.: *dešimt, dvylika, keliolika* – jos tekstyne išskirtos į atskirą grupę), todėl negalima visiškai tiksliai lyginti analizuotų dvižodžių PJ ir tekstyno duomenų. Vis dėlto suskaičiavus tekstyne rastų daiktavardžių, būdvardžių, įvardžių, skaitvardžių, dalyvių ir pusdalyvių tik vienaskaitos ir daugiskaitos formas, matyti, kad beveik visiškai sutampa dvižodžių PJ ir tekstyno skaičiaus kategorijos duomenys.

2.2.2.3. Laipsnio kategorija

Dalis PJ vartojami kuria nors viena laipsnio forma (pvz.: *Aukščiausiasis Teismas*), dalis – gali būti vartojami keliomis laipsnio formomis (pvz.: *įvairūs būdai, įvairiausi būdai*) (Boizou ir kt. 2015a: 47). Analizuotų dvižodžių PJ laipsnio

¹¹ Dėl šių ir kitų formų giminių (taip pat ir kitų gramatinių kategorijų) yra įvairių nuomonių (plg. Paulauskienė 1994; Judžentis 2012). Remtasi lietuvių kalbos morfologinio anotatoriaus pateiktais duomenimis (žr. <http://tekstynas.vdu.lt/>).

formos atitinka rašytinės kalbos šios kategorijos vartosenos dėsniumus – v yra nelyginamojo laipsnio formos, žr. 16 lentelę.

16 LENTELE. Laipsnio formų pasiskirstymas

Laipsnis	Sk.	Proc.
nelyginamasis	6300	95,93
aukščiausiasis	135	2,06
aukštesnysis	132	2,01
Iš viso	6567	100,00

Vis dėlto gana stipriai skiriasi laipsnio formų procentinė išraiška tarp analizuotų LKDFŽ junginių ir tekstyne pavartotų formų: nelyginamasis laipsnis tekstyne sudaro 87,5 proc., tarp dvižodžių PJ beveik vienodą dalį sudaro aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formos, o tekstyne išryškėja didesnis skirtumas – aukštesnysis laipsnis sudaro 8 proc., o aukščiausiasis – 4,5 proc. (Rimkutė 2006: 36).

2.2.2.4. Apibrėžtumo kategorija

Kaip ir buvo galima numanyti, tarp analizuotų junginių neįvardžiuotinių formų yra daugiausia, žr. 17 lentelę.

17 LENTELE. Įvardžiuotinių ir neįvardžiuotinių formų pasiskirstymas

Formos	Sk.	Proc.
neįvardžiuotinės	6714	81,9
įvardžiuotinės	1480	18,1
Iš viso	8194	100,0

Palyginus su rašytinės kalbos tekstyno duomenimis (Rimkutė 2006: 33), matyti, kad vartosenos dėsniumai tokie patys, bet procentinė išraiška gana skirtinga: tekstyne neįvardžiuotinės formos sudaro 93,6 proc., o įvardžiuotinės – 6,4 proc. Šiuos skirtumus gali lemti tai, kad, kaip minėta poskyrio pradžioje, giminės, skaičiaus, laipsnio, apibrėžtumo kategorijas iš esmės lemia prijungiamojo ryšio požymio raiškos junginių gramatinės kategorijos, taip pat tai, kad tarp dvižodžių PJ labai dažnas morfologinės struktūros modelis būdvardis + daiktavardis ir retesnis modelis skaitvardis + daiktavardis (Boizou ir kt. 2015b: 121). Tiek būdvardžiai, tiek kelintiniai skaitvardžiai gali būti įvardžiuotiniai ir tai galima laikyti priežastimi, dėl ko tarp analizuotų dvižodžių PJ gana daug

įvardžiuotinių formų. Didesnį įvardžiuotinių formų dažnumą lemia ir tai, kad tarp LKDFŽ pateiktų dvižodžių PJ nemažai yra terminų, pareigybių įvardijimų, institucijų pavadinimų, kurie paprastai būna įvardžiuotiniai, pvz.: *gyvenamasis namas, lengvoji atletika, pirmojo vicemero, Raudonasis Kryžius*.

Apibendrinus 2.2.2 poskyryje aptartas gramatinės kategorijas, matyti, kad šiame straipsnyje analizuotiems dvižodžiams PJ būdingas panašus gramatinių formų pasiskirstymas kaip ir rašytinės kalbos tekstyne. Vis dėlto kai kurių kategorijų procentinė išraiška skyrėsi, nes tekstyne rasta įvairesnių formų (pavyzdžiui, dviskaitos, neturinčių skaičiaus, giminės kategorijų ir pan.), o tarp analizuotų dvižodžių PJ tokių formų įvairovė daug mažesnė arba tokių formų visai nerasta. Be to, kai kurių formų skirtumus lemia PJ ypatybės (terminai, institucijų pavadinimai ir pan.).

3. IŠVADOS

1. LKDFŽ pateiktuose ir šiame straipsnyje analizuotuose dvižodžiuose PJ dominuoja daiktavardžiai (74,55 proc.), antri pagal dažnumą būdvardžiai (16,11 proc.), tretieji – veiksmažodžiai (5,2 proc.). Kalbos dalių pasiskirstymas neatitinka rašytinės ir sakytinės kalbos dėsningumą. Skirtingą vartoseną nulėmė žodyno sudarymo principas (kiekviename junginyje būtinai turi būti vienas daiktavardis) ir tai, jog analizuoti dvižodžiai pastovieji junginiai, tad juose negali būti didelės kalbos dalių įvairovės.
2. Analizuotuose junginiuose daugiau pavartota asmenuojamųjų veiksmažodžių formų; iš neasmenuojamųjų dominuoja bendratys (70 proc.). Daugiau negu pusę visų asmenuojamųjų formų laikų sudaro būtasis kartinis laikas, o esamasis sudaro apie 42 proc. Didžiąją nuosakos kategorijos dalį užima tiesioginė nuosaka (96,6 proc.); vyrauja trečiasis asmuo (94,7 proc.). Analizuotų junginių veiksmažodžių gramatinių formų vartoseną daug nesiskiria nuo rašytinės kalbos tekstyne duomenų, nors dominuojantis atitinkamos kategorijos narys sudaro kiek didesnę dalį nei tekstyne (tai galioja ir vardažodžių gramatinėms kategorijoms).
3. Dažniau ir rečiau vartojamų linksnių vartoseną patvirtina ankstesniuose tyrimuose aprašytus sakytinės ir rašytinės lietuvių kalbos linksnių dažnumo dėsningumus. Dažniausiai analizuotuose PJ vartojami šie linksniai: kilmininkas (49,64 proc.), vardininkas (18,66 proc.), galininkas (15,02 proc.). Kilmininko dominavimą lemia tai, kad LKDFŽ dvižodžiai junginiai dažniausiai sudaryti su nederinamaisiais pažymimais, išreikštais kilmininku. Vienaformiuose dvižodžiuose PJ išryškėja daug dažnesnė (nei

- tarp keliaformių PJ) įnagininko ir šauksmininko vartoseną. Vadinasi, rečiau vartojami linksniai įprastesni labiau sustabarėjusiuose junginiuose.
- 3.1. Tik vardininkas LKDFŽ dvižodžiuose PJ vartotas tarpusavio sąsajos tiek subjektiniams, tiek objektiniams junginiams išreikšti. Prijungiamojo ryšio subjektinius junginius sudaro tik naudininkas.
 - 3.2. Prijungiamojo ryšio objektiniuose, aplinkybiniuose ir požymio junginiuose išryškėja vienas dominuojantis linksnis, sudarantis daugiau nei pusę visos vartosenos, tai atitinkamai galininkas, vietininkas ir kilmininkas.
 - 3.3. Sujungiamojo ryšio junginiai labiau nei prijungiamieji ar tarpusavio sąsajos atspindi linksnių vartosenos dėsningumus rašytinės kalbos tekстыne, o ne žodyne: dažniausias vardininkas, kilmininkas ir galininkas. Vis dėlto tokių PJ skaičius tyrimo medžiagoje per menkas, kad būtų galima daryti patikimesnes išvadas.
4. Kitų vardažodžių gramatinių kategorijų pasiskirstymas dažniausiai sutampa su tekstyno duomenimis: didžiąją dalį sudaro vyriškosios giminės (54,58 proc.), vienaskaitos (66,95 proc.), nelyginamojo laipsnio (95,93 proc.) ir neįvardžiuotinės (81,9 proc.) formos. Vis dėlto kai kurių kategorijų, pvz.: įvardžiuotinių formų, vartojama dažniau, nes tarp analizuotų PJ daug terminų.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Bagdonaitė Justina 2010: *Lietuvių kalbos samplaikų sintaksinės funkcijos*. Bakalauro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Bielinskienė Agnė 2010: *Sujungiamojo ryšio semantika, pragmatika ir vartosenos ypatumai*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Boizou Loič, Kovalevskaitė Jolanta, Rimkutė Erika 2015a: Automatic Lemmatisation of Lithuanian MWEs. – *Proceedings of 20th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2015*. NEALT Proceedings 23, 41–49.

Boizou Loič, Kovalevskaitė Jolanta, Rimkutė Erika 2015b: Lietuvių kalbos dvižodžių junginių morfologinių ir sintaksinių ypatybių sąsajos. – *Darbai ir dienos* 64, 115–131.

Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, red. V. Ambrazas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

- Dabašinskienė Ineta 2009: Šnekamosios lietuvių kalbos morfologinės ypatybės. – *Acta Linguistica Lithuanica* 60, 1–15.
- Jarašiūnaitė Giedrė 2004: *Morfologinių samplaikų semantika ir gramatika*. Magistro darbas. Kaunas: VDU.
- Judžentis Artūras 2012: *Lietuvių kalbos gramatinės kategorijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Kovalevskaitė Jolanta, Rimkutė Erika 2010: Sudėtinės ir suaugtinės lietuvių kalbos morfologinės samplaikos. – *Kalbų studijos* 16, 79–88.
- Labutis Vitas 1998: *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Marcinkevičienė Rūta, Grigonytė Gintarė 2005: Lexicogrammatical Patterns of Lithuanian Phrases. – *Proceedings of 2nd Baltic Conference on Human Language Technologies*, 299–305.
- Marcinkevičienė Rūta 2010: *Lietuvių kalbos kolokacijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Paulauskienė Aldona 1989: *Gramatinės lietuvių kalbos vardažodžių kategorijos*. Vilnius: Mokslas.
- Paulauskienė Aldona 1994: *Lietuvių kalbos morfologija. Paskaitos lituanistams*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Rimkutė Erika 2006: *Morfologinio daugiareikšmiškumo ribojimas kompiuteriniame tekstyne*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Rimkutė Erika, Bielinškieienė Agnė, Kovalevskaitė Jolanta (sud.) 2012: *Lietuvių kalbos daiktavardinių frazių žodynas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. Prieiga internete: http://donelaitis.vdu.lt/lkk/pdf/daikt_fr.pdf.
- Rimkutė Erika, Kovalevskaitė Jolanta 2015: Lietuvių kalbos daiktavardinių frazių žodyno vienaformiai pastovieji junginiai. – *Darbai ir dienos* 64, 155–169.
- Wray Alison 2002: *Formulaic Language and the Lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.

Grammatical Categories of Lithuanian Two-word Multi-word Expressions

SUMMARY

The focus of this study is on two-word MWEs used in several grammatical forms in the *Dictionary of Lithuanian Nominal Phrases*. We analyse the distribution of grammatical categories in the two-word MWEs, which are mainly understood as typical collocations. The study aims to provide a detailed documentation of the usage of grammatical categories, with a specific emphasis on the case category, in order to show the correlations between each case and a particular syntactic function. The usage data of grammatical categories are compared with the data in written and spoken Lithuanian corpora.

The analysis has revealed that in case of the part of speech, the research data are dominated by nouns (74.55%), which are followed by adjectives (16.11%); verbs take the third position (5.2%) by their frequency. The data in written and spoken language corpora reveal a different situation, which could be determined by the fact that we analyse the MWEs consisting of at least one noun and only two-word phrases; thus, we cannot expect such MWEs to demonstrate a high variability in the part-of-speech categories.

In the research data the inflective verb forms are used more frequently than non-inflective. The analysis of inflective and non-inflective categories led to the following results: the most frequent category is infinitive (70%); more than half of all inflective forms are those of past tense and 42% – present tense forms. The mood category is expressed by indicative mood (96.6%), and the 3rd person (94.7%) dominates. It can be stated that the grammatical categories of the analysed MWEs are rather similar to the written language usage, although the most frequent member of a respective category constitutes a larger part in the dictionary than the corpus.

The distribution of more frequently and less frequently used cases confirms similar tendencies in written and spoken language documented in previous studies. The most frequent cases are as follows: genitive (49.64%), nominative (18.66%), and accusative (15.02%). The research data provide an explanation to the exceptionally frequent use of genitive: more than half of MWEs in the dictionary are attributive phrases with a non-agreeing attribute expressed by a noun in the genitive case. In MWEs, which are included in the dictionary in one form only, the cases such as instrumental and vocative show a higher frequency than it is usual for these cases. This entails that the occurrence of infrequent cases is higher in fixed expressions.

Only the nominative case is used in both the interdependent subject phrases and the interdependent object cases. The subject phrases with the subordination relation include nouns in the dative case only. The dominant case is detected in the subordination relation: genitive for attributive phrases, accusative for object phrases, locative for adverbial phrases. In contrast to the phrases with subordination, phrases with coordination express

case usage in a similar order as it is in the corpus, not in the dictionary: nominative is used most frequently; it is followed by genitive, and accusative takes the third position by frequency.

The distribution of other nominal categories coincides with the usage observed in the corpus data: the biggest part is made up of the categories of the masculine gender (54.58%), singular number (66.95%), positive degree (95.93%), and definite form (81.9%).

Įteikta 2016 m. liepos 12 d.

LOÏC BOIZOU

Vytauto Didžiojo universitetas

Kompiuterinės lingvistikos centras

Vlado Putvinskio g. 23-216, LT-44243 Kaunas

lboizou@gmail.com

JOLANTA KOVALEVSKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Kompiuterinės lingvistikos centras

Vlado Putvinskio g. 23-216, LT-44243 Kaunas

jolanta.kovalevskaite@vdu.lt

ERIKA RIMKUTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Kompiuterinės lingvistikos centras

Vlado Putvinskio g. 23-216, LT-44243 Kaunas

erika.rimkute@vdu.lt